

Els clemàstecs

(ALDC, II, 323. Els clemàstecs)

Els clemàstecs són una ‘cadena amb ganxos, penjada a la xemeneia de la llar, als quals es penja l’ansa de la caldera o les lleves de l’olla que s’ha de posar a escalfar’. L’origen del mot és el gr. KREMASTÉR ‘penjador’, passat al llat. vg. CREMASCLUM i després CREMACLUM, per adaptació al suf. -AC(U)LU. El primer va donar el cat. ant. *cremascles*; el segon, CREMACLUM, és l’ètim de *cremall*s amb les seves variants.

L’ant. *cremascles* continua sota *clamascles* 64, amb les var. *clemastres*, *clemàstrecs*, *clemàstecs* (forma normativa, per dissimilació de ròtiques), *clemàstics* (per tancament de la vocal final, com *préssec* > *préssic*); *calamàstecs*, *calamastres* i *calamàstrecs*, amb vocal epentètica (la [-k] final és analògica); *flamàstic* 59 és resultat d’una atracció de *flama* (ja en cat. ant. *flamastos* a. 1434). *Cremall*s, també normatiu, presenta var. fonètiques (*escremall*s, amb aglutinació de l’article; *clemall*s, amb assimilació consonàntica; *clemais*, amb iodització; *esclemall*s o *esclemais*, amb aglutinació de l’article; *caramall*s, amb epèntesi vocàlica; *cremallo* 87, 94, d’afinitat aragonesa) i var. morfològiques (f. *cremalles* 115, 118; també der. amb el suf. -er [< llat. -ARIU], en les var. *carmell*ers, *escarmell*ers, *carumell*ers, *clemall*ers; *clamad*ers 121; *cremall*era 17, 90, 93, *carmell*era 5).

Altres noms menys estesos: *ganxos* i *cadena*, pels elements que componen els clemàstecs; *ferros*, per la matèria de què estan fets; *serra* 32, 37, 42, per la vora dentada de la peça llarguera; *calderís* 147, 149, 150, der. de *caldera* amb el suf. -ís (< llat. -ICIU), indicador de pertinença; *mosso* 119 i *cabra* 30, per la seva funció de sosteniment; *pernilles* 163, 167, que sembla un der. de l’arcaic *perna* ‘cama’, amb el suf. dim. -illa (< llat. -ICULA), per l’articulació dels clemàstecs (veg. ant. *pern* ‘cama d’un compàs’); *guitza* 40, 103, d’origen expressiu, potser pel soroll de la cadena i ganxos (*DECat*) o per la possibilitat que hom es cremi (i faci la guitza?).

Geogràficament, es pot notar una àrea de *cremall*s del cat. nord-occidental, projectada sota el der. *cremall*ers cap al sud i cap al rossellonès; una altra, de *clemàstecs*, pròpia de gran part del cat. central; i petites clapes de *ferros*, *ganxos* i *cadena* que esquitxen el val., el tort. i l’alg. Tant en val. com en bal. destaca l’absència del referent que, d’altra banda, avui ja pertany a una cultura tradicional extingida. *Clemàstecs* i *cremall*er són els mots normatius.

